

PREOTULU ROMANU.

DIARIU BASERICESCU

SCOLASTICU si LITERARIU.

Buzele preotului voru pazi sciint'a si lege voru cercá din gur'a lui. Malachi'a c. II. v. 7

Nru XV.

SEPTEMBRE.

An. X. 1884.

Asiediamentele sacre ale cultului divin din Santele Pareseme.

— *Studiu ritualu premiatu cu 100 franci.* —

~~(Urmare.)~~

32. Sant'a si domnedieesc'a spelare a petióreloru.

Rescumperatoriulu nostru Isusu Christosu, scolandu-se dela cin'a cea mistica, si-a pusu vestmentele sale, si luandu stergariulu s'a incinsu, si a inceputu a spelá petiórele invetiaceiloru.

Fapt'a acést'a a Mantuitoriului este dovedirea iubirei si descoperirea umilintiei sale faci'a de invetiacei, — dandu prin aceea toturoru a intielege cà precumu a facutu Elu suntemu datori si noi se facemu.

Esemplului acest'a alu iubirei si umilintiei domnediesci urmédia s. baserica, cându in Joi'a mare dupa finirea s. liturgia prescrie officiuu santei si domnediescei spelari a pecióreloru.¹⁾

Despre insemnatatea acestui officiu dorimu se insemnamu urmatóriele:

„Santa“ si „domnedieésca“ se numesce acést'a spelare parte pentru *persón'a domnedieésca alui Isusu Christosu*, prin care mai ântaiu s'a implinitu acelu actu alu spelarei, — si intru numele carui'a acuma prin lucrarea Spiritului santu se santiesce spelarea; — parte pentru *intipuirea sublima a*

¹⁾ Rogat. spelarei.

vertutilor umilintiei si a iubirei¹⁾ dovedite de catra' Christosu prin acelu actu alu spelarei.

Acést'a se vede a marturisi s. baserica cându ast'feliu cânta: „Astadi celu neapropiatu dupa fiantia, lucru de servu a luatu, cu stergariulu s'a incinsu, celu ce imbraca ceriulu cu nori, — apa a tornatu in spelatória, cel'a ce a despartîtu marea rosia.“²⁾

„Santa“ si „domnedieésca“ se numesce acésta spelare póte si pentru *effectulu* atribuitu acelei spelari, — intrucâtu acelu effectu ar' stá intru spelarea intinatiunei sufletului, infrângerea poftelor trupesci, ori intru adaugerea mai mare a santirei spirituale³⁾ cá adeca „prin descindearea nevediuta a Preasantului Spiritu suflétele si trupurile nóstre se se intarésca contr'a sierpelui celui insielatoriu carele padiesce calcaniulu nostru, si ast'feliu fiindu curati, spelati pururea cu lacrimi, si curatîti cu lumin'a darului celui curatîtoriu se servimu Dlui cu multiamita si se aflamu indurare la judecat'a cea infricosiata.“⁴⁾

In catu se tiene de scopulu moralu alu spelarei peciórelor din Joi'a mare, acel'a a buna séma stá intr'acea, cá prin reimprospetarea si implinirea acelei actiuni susceptute órecandu de Christosu, s. baserica voiesce a ne indemná si invetiá, cá precum tóta rescumperarea nóstra este numai o descoperire si adeverire continua a umilintiei si iubirei lui Isusu Christosu sigilate pre lemnulu crucei: ast'feliu avendu inaintea sufletului nostru si acestu esemplu alu spelarei acésta dovedire a domnedieescei umilintie, si noi se ne nisuimu a fi lucratorii acelui esemplu, spelandu-ne adeca sufletulu nostru de intinatiune si incingandu-ne cu legatur'a spiritu-

1) Stich. spelarei. 2) Stichira 3. spelarei. 3) S. Ambrosius de mysteriis c. 6. num. 31—32. not. 1) opusc. selecta s, Patrum l. c. T. VII. p. 66.

4) Rogat. spel. Stich 2. spel. Cfr. S. Ioanu Damascenu „De Fide ortodoxa, l. IV. c. XIII. n. 35. pag. 343. Opusc. selecta T. XLI. Acestu santu parinte spelarea peciórelor o numesce chiaru „Symbolum sancti baptismatis“ nu cá dóra prin aceea spelare s'a ie tatu séu s'ar' fi iertatu pecatulu originalu, — ci concupiscenti'a carea de óra-ce este din pecatu si îndémna la pecatu, — se si numesce „pecatu“ desi e numai o urmare a pecatului stramosiescu.

ala căci atunci vomu poté face mandatele bunatatei lui Christosu mai alesu acuma, cându Christosu cá pascile celoru ce aveau sè se jertfésca — e langa usie.¹⁾

Dupa cum marturisescu santii parinti²⁾ spelarea acésta din Joi'a mare, in vechime se implineá fația de Catechumeni cari se pregateau cá in nóptea s.s. Pasci se primésca botezulu. — La acést'a s'ar' paré a aludá si cuprinsulu rogatiuneloru dela spelare. Din aceste s'ar' cunósce inca si aceea cá spelarea acést'a impromutatu se implineá chiaru si de cătra credintiosi, cà-cí éta cumu canta s. baserica: „Vrendu se luamu mare facere de bine, credintiosii se alergamu cu buna umilintia la onorat'a spelare, nu intinatiunea trupésca spelandu, ci sufletele in taina santiendu-le.“³⁾

Ceremoniele spelarei din cestiune adi se implinescu mai multu numai in monastiri si la Episcopie, unde Archiereulu ori celu mai mare spala peciórele aloru 12 clerici, ori frati, séu la 12 seraci. Dupa implinirea ceremoniei, cei spelati de cătra Archiereu se ospetédia la o mésa comuna cu Archiereulu, care-le imparte si nescari daruri.*)

33. Santîrea s. miru.

Desî acestu actu solemn u alu santirei s. miru nu e susceptu in oficiulu sacru din Joi'a mare, — ci numai in Archieraticonu, — totusiu dupace e prescisu, cá aceea santire sè se implinésca prin Episcopu sub sant'a liturgia din numit'a s. dî, — credu numai a impliní scopulu acestei scrieri — cându acelu actu alu santirei s. miru vomu pertractá la acestu locu.

Scimu cá santulu miru este materi'a s. sacramentu alu Confirmatiunei (a Mirului.)

Substanti'a mirului — oleulu — acum'a amesuratu in susiriloru s'ale naturale este tare accomodatu spre intipuirea darurilor speciale impartasite in deosebite sacramente si

¹⁾ Stichir 1.; — „Si acum“ Stichir. spel. ²⁾ S. August. ep. 54. al. 118 ad Ianuar. ³⁾ Stichir. 2. spel.

*) La curtea imperiala din Vien'a spelarea pecióreloru — dupa prescisele baserecei apusene — o seversiesce Imperatulu la 12 seraci betraui venerandi ai cetatei imperatesci.

sacramentale. Si acést'a e cauza că folosirea aceluia este désa atátu la sacramente câtu si la alte functiuni sacre.

Folosirea acést'a se basédia parte pre ratiuni istorice sacre, parte pre ratiuni symbolice luate din natur'a si insisirile oleului.

In câtu se tiene de ratiunile istorice aceste suntu cuprinse in s. scriptura. De aci spre esemplu scimu că dupa potopu porumbulu prin aducerea ramului de oliva a insemnatu trecerea aceluia. Ungerea regiloru si a profetiloru in legea vechia erá asiediatá de câtra Domnedieu (Esir. XV. 6; I Reg. X, 1; — III. Reg. I, 45; — XIX, 16) ceea-ce fú numai prefigurarea Mesiei, a Unsului Domnului (Daniilu IX, 24.) Totu acolo se face amintire despre ungerea altariului si a sacrificieloru. (Fac. XXVIII, 18. Esir. XXIX, 23, — Levit. IX. 4.)¹⁾

Cea mai puternica ratiune istorica inse a buna séma este că Mantuitoriulu dela acést'a substantia si-a luatú numele de „Christosu“ cá „Unulu Domnului“ cá „insusi mirulu celu fora de mórté.“²⁾

Nu mai puçinu frumóse si insemnate suntu si ratiunile symbolice ale oleului. Arborele de oliva din natur'a s'a cresce mai inaltu decâtu alte plante, si are o viétia si potere asia dicúndu neperitória. Éra fructulu ei — oleulu totu-de-a-un'a s'a consideratu cá o substantia vindecatória, nutritória si de potere datatória. Si acést'a e caus'a, că oleulu sí in santele scripturi, si de catra scrietorii basericesci de nenumerate ori se numesce symbolulu „pacei“ si binecuventarei domnedieiesci, cá semnulu poterei, invingerei si alu intaririi, — oleulu cá materia curata a luminei este folositu cá symbolulu „illuminarei,“ a „consciintiei,“ „intieptiunei“ si „iubirei depline,“ cá semnulu „darului si alu indurarei lui Domnedieu.“³⁾

Premitiendu-le aceste pentru mai usióra intielegere a celoru urmatoria, — cea dintáia intrebare ce trebuie

¹⁾ Cfr. Rog. binec. ol. la botez. ²⁾ Cfr. Trop. 8. oda VIII Dupa cin. Sant'a Marti; Trop. 8. od'a IX. t. acolo, — Rog. Santirei mirului. ³⁾ Cfr. II. Machab. XIV. 4.; S. Cirill Hieros Catech. myst. III. n 1—7; S. Ambr. de mysterii c. VI Opusc. sel. T. VII. p. 111. — 116; — 65.

se punemu este: că óre pentru ce se santiesce s. miru chiar' in Joi'a mare, — si nu in alte dîle ori serbatori?

Legatur'a acést'a intre santirea s. miru si intre insemnatarea dîleii de Joi'a mare, scrietorii basericesci in diferite moduri o esplica, dandu acelei'a insemnatate symbolica deosebita.

Suntu adeca unii cari dîcu că s. miru pentru aceea se santiesce in Joi'a mare că Christosu in gradin'a Gethsemaneii sub olive si-au inceputu patimele s'ale, si că udandu cu lacreme cá picaturi de sange olivele, aceste le-au santitu si au facutu cá fructulu acelor'a se servésca de materia daruriloru domnedieiesci. Éra altii dîcu că pentru aceea, deóra-ce cu dóue dîle mai 'nainte de pasci muerea pecatósa cu mirulu de multu pretiu a unsu pre Mirulu celu fora de mórte preinsemnandu deregatróri'a portatóriiloru de miru.¹⁾

Desi aceste insemnatare alogorice suntu apte spre illustrarea legaturii cronologice si symbolice a celoru intemplate si representate in s. si marea Joia, — daru credemu — cu altii impreuna, — că actulu santirii s. miru in Joi'a mare are o legatura intima cu actulu celu mai inaltu, cu actiunea cea mai santa implinita de Christosu in Joi'a numita, adeca cu s. sacrificiu alu legeri noue.

Pentru-că dejá Isusu Christosu a impreunatu asiediarea s. Eucharistie cu trameterea Spiritului cându dupa asiediarea s. Eucharistie a promisss. Apostoli pre Mangaitoriulu.²⁾ — S. Miru inse este semnulu, portatoriulu, sigilulu darului si poterei spiritului santu.

Dreptu aceea déca in s. Joi spre reamintirea si reinnoirea asiediarei s. Eucharistie cu tóta solemnitatea se implinesce, se celebrédia s. Liturgia, — déca in aceea se reamintescu si in fapte se implinescu tóte cele sevêrsîte de Mantuitoriu, — este la locu cá se se implinésca si sântirea s. Miru cá reprezentantele si portatoriulu darului Spiritului santu. — Déca Christosu cá Mirulu celu fora de mórte prin asiediarea s. sacrificiu alu legeri noue in s. Joia pre sene senguru, trupulu seu primitu cu conlucrarea Spiritului santu, ne-au datu noue spre sântire, — atunci este la locu cá totu

¹⁾ Isid. Sevil. de offic. eccl. c. 28: Cfr. offic. sacr. din marea Mart. — ²⁾ Ioanu XIII—XIV, 15.

in aceea dî se se implinésca si acelu actu santu alu santîrei mirului, prin ungerea carui'a noi ne facemu baseric'a santului si a totu puternicului Spiritu, ne facemu demni de a fi crestini, — si de a ne poté apropiá si la cuminecarea santului trupu si scumpu sange alu Domnului.

Si din acestu punctu de vedere dîce si s. Thoma Aquina, cã „Diu'a acést'a este mai cu séma acomodata pentru binecuventarea materiei sacramenteloru, deora-ce la sacramentulu eucharistiei se ordinédia tóte celelalte sacramente (adeca s. Eucharistia este scópolu celoralalte)¹⁾, — precum si Dionys. Areopag. cã este inca o alta consacrare coordinata acestei'a (Eucharistiei) carea de catra Invetiatorii nostri (Apostolii) se numesce misteriuu ungerei.“²⁾

Legatur'a acést'a intre s. eucharistia si santulu miru se cunoşce si de acolo, — deórace s. Miru inainte de santîre impreuna cu Santele daruri se aduce la altariu si se asiédia de-a stêng'a ss. daruri — si cã de locu dupa finirea consacrarei ss. daruri, — se suscepe actulu santîrei s. Miru, si impreuna cu santele daruri se readuce dela Albanu la pro-comedieriu dupa finirea s. liturgie.³⁾

Altcumu santîrea s. Miru in Joi'a mare s'ar' poteá dîce a fi acomodata si din acelu punctu de vedere, deórece fiindu in vechime diu'a ss. Pasci cá dî prescrisa pentru conferirea s. botezu, a fostu de lipsa cá s. miru cá materi'a confirmatiunei conferite de locu dupa botezu mai 'nainte se se santiésca.

Vomu insemná inca cã desî e dreptu cumcã in vechime nu erá detiermürita cá chiar' numai Joi'a mare se fie diu'a santîrei s. miru, — si neci aceea nu e comprobatu cá si cum Isusu Christosu ar' fi invetiatu pre Apostoli la prepararea s. miru cu ocasiunea asiediarei s. Eucharistie⁴⁾, dar'

¹⁾ Summa Theol. Paris. 1853. T. IV. Paris III Quaest. LXXII Art. III pag. 695. Cfr. Quaest. LXV, art. III pag. 599 unde esplica relatiunea sacramenteloru la s. Eucharistia.

²⁾ Eccl. hierarch. c. 4. — Cfr. Rogat. inainte de conferirea s. sacram. alu Mirului in Euchologiu.

³⁾ Ritualu propr. pag. 239. — Cfr. Goar. o. c. pag. 506.

⁴⁾ Fabiani Pontif. epist. II. cap. I.

aceea stà cá Joi'a mare din vechime s'a consideratu cá unic'a dí accomodata santîrei s. miru.¹⁾

34. Officiulu santeloru si mantuitórielorú pa-
time ale D. nostru Isusu Christosu.

Déca si-au spelatu Invetiaceii piciórele si s'au curatítu cu impartasírea domnedieescei taine, — dându lauda impreuna cu Christosu au iesitu in muntele masliniloru, si trecandu in satulu (gradin'a) Gethsemanei, aci a implinitu Mantuitoriulu Christosu rogatiunea s'a cea preste fire.²⁾

Rogatiunea acést'a este inceperea cea mai de aprópe a patimiloru lui Christosu, pentru-cà in aceea 'si descopera adênc'a intristare a sufletului seu si infricosiarile patimeloru ce-i stateau inainte si-lu acceptáu cá pre unu omu.

Pentru aceea finindu Mantuitoriulu acésta rogatiune a dísu Invetiaceiloru sei: „Éta s'a apropiatu ór'a si Fiiulu omenescu se va dá in manile pecatosiloru, éta s'a apropiatu celu ce m'a vëndutu.“³⁾

S. baserica dupa finirea s. liturgie, si dupa implinirea ceremonieloru spelarei picióreloru, dinpreuna cu invetiaceii 'lu petreceau pre preasantulu seu Invetiatoriu Mantuitoriu in gradin'a Gethsemanei cá se fia marturia patimeloru aceluia.

Marturi'a acést'a o descopere apoi credintiosiloru sei incâtu in oficiulu de nópte din Joi'a mare, mai alesu prin cetírea celoru 12 evangelié, in ordine sistematica dupa marturisirea celoru 4 Evangelisti, propune credintiosiloru spre considerare patimele suferite de Christosu începêndu din gradin'a Gethsemaniei pana la marit'a-i ingropare.

Prea frumosu, si sublimu, — cu adevératu petrundiatoriu si de animi inaltiatoriu este oficiulu acést'a alu s. patimi. In acést'a s. baserica ast'feliu a ordinatu tóte cá credintiosii se cunósca nu numai tóte momentele patimiloru mantuitórie,

¹⁾ Cfr. Gasner; „Handbuch der Sastorat,“ Salzburg 1868 T. I. pag. 510. — Joh. Ev. Schmid. Historischer Katechismus Schaffhausen 1855 T. III pag. 36; — Goar. l. c. pag. 506, — S. Basil. de Spiritu s. cap. 27 op sel. XXXI pag. 129. S. Cyrill. Catech. myst. II, 3; III. 3 T. VII. pag. 106—113.

²⁾ Math. XXII. 40, Jo. XVII, Cfr. Trop. 1. od'a V.

³⁾ Math. XXVI, 45.

ci si scopulu preamaritu alu acestor'a, se cunósca si se petrunđa la anima loru aceea convingere, aceea lumina a cunosciintiei că Christosu a patimitu si restignitu pentru noi, că nóue se isvorésca iertare, — in cósta s'a impunsu cá se ne fontenedie páraie de viétia, si cu piróne s'a pironitu cá prin adênculu patimeloru Lui se credemu inaltîmei puterei Lui.¹⁾ Dreptu aceea si noi cá nescari amici ai lui Christosu sufletele nóstre se le jertfimu lui Christosu, aducandu sêmtiemente curate inaintea Lui.

Acest'a este obiectulu preasantu alu officiului patimeloru. — Acestu officiu apoi in partile constitutive ast'felu e compusu incátu pâna cându in santele evangeliie se espune decursulu patimeloru; pre atunci in cantarile sacre intrepuse, totu-de-auna in consonantia cu Evangeliie, se talcuiesce: reutatea Judei, — necredinti'a, nemultiamirea si impetritirea animei Jidoviloru pentru vinderea respective restignirea si omorîrea lui Isusu.

Deodata inse se desfasiaura effectulu domnediescu alu patimiloru — care ne-au adusu inaltiare la cele ceresci,²⁾ — cu acést'a apoi e impreunata si indemnarea morala spre lapedarea reutategi si urmarirea lui Christosu intru patime.

Officiulu s. si mantuitórieloru patime se implinesce cu solemnitate adeveratu petrundietória, éra credintiosii cu pietate crestinésca iau parte la aceea.

Nu e destulu că baseric'a e pomposu illuminata, — ci spre descoperirea pietategi credintiosii inca tienu lumini aprinse si candu se cetesce câte o santa evangeliia ingenunghia. — Prin actele aceste simbolice ale umilintieggi si pietategi, credintiosii de oparte marturisescu, că prin patimele cele mantuitórie, Christosu Domnedieulu nostru a resipitu intunereculu insielatiuneggi diavolesci si ne-a resaritu lumin'a adeverului, — pentru aceea i-se cuvene, i-suntemu detori cu adorare si cu preamarire.

Pietategi acést'a crestinésca inse nu se restringe numai la cei ce suntu de făgia in s. baserica, — ci si la cei ce din óre carev'a cauza nu s'a infaçiosiatu la s. officiulu alu pa-

¹⁾ Cfr. Fericir. dupa Evang. 6.

²⁾ Stichir. 1. dupa Evang. 9.

timiloru. — Amu vediutu familie la care cei de acasa, sub restimpulu tienerei officiului sacru alu patimeloru, petrecu in rogatiune, priveghiéda cu pietate.

Mai este inca una datina usitata la mai multe biserice. Anume cá la officiulu s. patimi dupa finea fiacarei evanghelie se tragu campanele, a buna séma pentru acee'a cá prin aceea tuturoru se anuntie inceperea patimeloru lui Christosu, — pre toti crestinii si cei ce nu suntu de fačia in s. baserica se-i chiamo si se-i indemne la meditare si considerarea crestinesca a aceluor patime.

Cumcá santele patimi si in vechime se cetea poporului crestinescu, si inca chiar' in septeman'a cea mare, — acést'a intre altii o scimu din marturisirea Stului Chrisostomu.¹⁾

(Va urmá.)

J. BOROSIU.

Uniunea basericésca a Romaniloru cu calvinii in secele XVI—XVII.

(Dupa Istori'a Romaniloru transilvani, ms. de Petru Bod.)

(Urmare din nru 8.)

Cartea a dóu'a sí cea mai mare a opului seu o consacra P. Bod istoriei uniunei Romaniloru cu alte religiuni din Transilvani'a, in capu I. descriendu fasile unirei loru cu reformatii, in alu II. unirea loru cu rom.-catolicii sub Leopoldu, in alu III. starea Romaniloru sub Carolu VI., in alu IV. starea loru in Transilvani'a sub domnirea Mariei Teresiei, in alu V. misicarea sofromiana a Romaniloru in Transilvani'a, pe urma in alu VI. sí ultimulu capu alu opului intregu comisiunea bukowiana in afacerea Romaniloru.

Se luàmú tóte aceste capete in ordine sí se aretàmú cuprinsulu loru, câtú mai pe intregulu, câtú mai in escepte.

E detori'a principelui bunu — díce autoriulu nostru indata la inceputulu capului primu alu cártiei a dóu'a — a grigí nu numai de regiune, ci sí de religiune, nu numai de provenetele tienuturiloru, ci sí de folosulu sufleteloru; ba cu câtú sufletulu e mai prestante decátu corpulu, cu atátu tre-

¹⁾ Hom. 87.

bue se escedie sî grigi'a de sufletu, deórace liniscea republicei inca e ordinata spre castigarea mantuintiei eterne a sufletului. N'au nebagatu in séma acést'a principii Transilvaniei, ci s'au ingrigitu cu totu adinsulu, cá poporatiunile supuse potestateri lor se se luminedie cu lumin'a stralucitória a Evangeliului. Pentru cá stabilindu-se in seclulu XVI. reformatiunea sî in provinci'a transilvana, diet'a tierei tienuta in 1566 la Sabiiu in serbatórea vergurei Luci'a¹⁾ decretà cu votu unanime, cá „cuventulu lui Ddieu pretotindeni se se predice liberu, idololatri'a inimica vertutiloru ddieesci se se desradecinedie, mai alesu intre Români, ai caroru conducutori orbi pre orbi conducundu, atâtu pre sene, câtu sî pre plebea mésera o condusera in grópa.“ De acea pre tempulu autoriului parentii rom. se supuneá la pedepse din partea superioriloru, pentru cá se se nevoiésca a-si implení cu atâtu mai acuratu oficiulu.

Sub domnirea principelui Cristoforu Báthori, barbatu, dupa P. Bod, nu mai puçinu escelinte prin pietate cá prin eruditiune, in adunarea tierei celebrata la 26 aprile 1577 cu respectu la Romani se decisera urmatóriele: Deórace din poporul romanu suntu fórte multi, pre cari Domnulu Ddieu i-a luminatu cu radiele adeverului sî cari s'au desfacutu de confesiunea gréca sî cuventulu lui Ddieu lu-asculta predicandu-se in propri'a loru limba, alu caroru superintendente a repausatu dejá: decretàmu, cá se-si aléga dintre sene superintendente (= episcopu), pentru cá nu cumva predicarea cuventului celui viu a lui Ddieu intre dinsii se incete, ci mai vertosu se inaintedie.“

Cá cunoscinti'a adeveratului Ddieu sî cultulu divin se remania intre Romani intregé sî nevetemate, si dederá sî mai tardíu silintia staturile sî principii tierei. Spre documentarea acestei istoriculu nostru citédia din cuventu in cuventu diplom'a lui Gabriele Báthori din 9 julu 1609 contrasemnatu de cancelariulu Stefanu Kendi, prin carea acumu numitulu principe preutiloru rom. din Transilvani'a sî pàrtile acestei adnecse, sî de au fostu fii de iobagi, le dà libertate de a se poté mutá cu invoiirea

¹⁾ 13. Decembre.

auctorității loru basericesci, dintr'o parochia depre teritoriulu cutarui domnu pamentescu in alta parochia aflatoria pre teritoriulu altui posiesoriu, impreuna cu totu avutulu, copii sî muierile loru; preste acea scutesce pre preutii rom. de tóte sarcinele plebeie sî sierbitiele civili, ce se prestá domniloru terestri, luandu afóra donurile, cari memoratii preuti dupa usu vechiu se indatiná a le dá domniloru pamentesci.¹⁾

Aceste litere esemptiunali séu de scutire le intarira sî principii urmatori: Gabriele Bethlen in 25 juniu 1614, Georgiu Rákoczi celu betranu in 9 aprile 1638, Georgiu Rákoczi II, in 28 januariu 1653; éra principele Acatiu Baresai scuti preutímea rom. de tóte decimele sî cuartele in localitátile fiscali prin diplom'a sa data in 15 martiu 1659, carea o confirmá atátu Michaele Apafi in 9 Septembre 1669, cátu sî guberniulu transilvanu in numele imperatului Leopoldu, prin secretariulu Ludovicu Naláczi la Alb'a-Juli'a in 20 novembre 1700.

Sigismundu Rákoczi asemenea a datu, cumu ne spune P. Bod, o diploma aceloru Romani, cari se unise cu reformatii; éra principele Gabr. Bethlen nu puçini teneri romani mai talentati portá la scóle sî grigi cu diligentia de cultivarea loru, spre a face din ei pastori sufletesci; afóra de acea fece, de „Sant'a Scriptura, de care bietii Románi erá lipsiti, prin barbati eruditi sî destulu de cunoscutori ai limbei rom., se traduse romanesc, nu fóra grigia neadormite sî spese mari;²⁾ dara acésta versiune facuta cu diligentia sî acuratétia nu potù vedé lumina, deórace dupa mórtea principelui, au din pism'a celoru reu-voitori, au din ignoranti'a celoru neinvetiati, au din negrigi'a posiesoriloru, disparù sî nu potù respunde scopului destinatu de principele celu mai bunu.“

Cu nu mai puçinu zelu inaintá, precumu ne spune autoriulu, lucrurile basericesci ale Romaniloru sucesoriulu lui Gabr. Bethlen, principele Georgiu Rákoczi, infiintiandu la Alb'a-Juli'a tipografia provediuta cu caractre rom. (cirilice)

¹⁾ Vedi-o intréga romanesc, ci cu o romaní: rea sî incalcita, dupa G. Síncai, la *T. Cipariu Acte sî fragm.*, Blasiu 1855, pag. 194—196, numai cátu in locu de juliu sò pune juniu, in locu de Kendi Neadi.

²⁾ *Iohann. T. Redmétzi De quinuze praecipuis beneficiis Gabrielis Bethlen erga Dei ecclesiam*, (opu uuicisimu.)

sî cu barbati versati in cele ale tipariului, editandu la 1648 pre spesele sale „Testamentul nou“ tradusu de ómeni eruditi in limb'a materna a Romaniloru sub ingrigirea episcopului acestor'a Simeone Stefanu; preste acea „Catechismulu palatinu“ (Catechesis palatina) lu-intórse din mandatulu principelui in limb'a rom. pastoriulu reformatu alu bisericeii ungaro-romanesce din Lugosiu Stefanu Fogarasi, care catechismu cu litere latine sî române (cirilice) esî in 1648,¹⁾ sî din care se adapara nu puçini din gintea „Rumuniloru“ setosi de cunoscinti'a lui Ddieu; in urma se mai tiparira in mentiunat'a tipograffi'a alb'a-juliense si câteva cãrți liturgice rom.

Georgiu Rákoczi I. dede sî instructiuni pastoriloru sufletesci dispusi printre poporulu romanu, de carile aceia aveá se se tiena atãtu cu privire la functiunile, cãtu sî la vieti'a, sî faptele loru. Asemene Georgiu Rákoczi II. pre Simeone Petrásko lu-intari in oficiulu de protopopu la 11 augustu 1652 sub conditionile, cá a) cuventulu lui Ddieu se-lu predice in limba materna rom., sî se ingrigiesca a se predicá totu asiá sî de altii, b) catechismulu edatu pentru Romani se-lu preléga sî se ingrigiesca a se prelege in biserica, c) riturile superstitiose de la botediu sî cununia se le omita, d) in tóte se deprinda de la superintendentele ortodosu (episcopulu reformatu), sî in afacerile sale de la acest'a se-si primésca instructiunile.

Cà in ce stare sî necsu se aflá pre atunci Romanii cu reformatii, despre acést'a autoriulu ne citédja diplom'a principelui Michaele Apafi data din Alb'a-Juli'a in 20 februaru 1669 superintendentelui reformatu alu Transilvaniei Petru Kovásznaï, prin carela rogarea superintendentelui se intarescu denou cele cuprinse in diplom'a lui Sigismundu Rákoczi emanata din Beiusiu la 15 januaru 1608 in privinti'a profesiunei religiunei ortodose (calvine) intre Romani sî a alegerei episcopiloru, sî se intaresce o a dóu'a preacunoscuta diploma, data din Alb'a-Julia in 10 octobru 1643 de principele Georg. Rákoczi I. prelanga contrasemnarea vicesecretariului Ioane Sza-

¹⁾ Acest'a e asiá-numitulu catechismu rákoczianu, din care paru a fi esitu trei editiuni: in 1642, 1648, 1657.

lárdi sî cuprindiatória de cele cincispradiece puncte instructiunali pre sém'a noului metropolitu rom. Simeonu Stefanu.¹⁾

In diplom'a adineori memorata Sigismundu Rákoczi parocului rom. Michaile din Vajdafalva, de curendu trecutu la calvinismu, cumu sî altoru preuti rom. mai demultu trecuti sî pre venitoriu trecundi, le concede pentru tóte tempurile urmatórie sî le dà acelesi onori, privilegie, libertàti sî prerogative, de cari se bucura pastorii sufletesci ai natiunei magiare de religiunea ortodosa; éra încátu pentru oficiele episcopale sî seniorali séu protopopesci sî alte demnitàti ecleziastice aceiasi se-si aléga dupa usulu indatinatu episcopi sî seniori de tagm'a sî natiunea loru, cari se nu mai aterne de la episcopi sî seniori esterni sî de alta religiune, anumitu de la cei ai Rascianiloru sî Româniloru; drept'ce deregutorii de tóte gradele sî conditiunile ai tierei, alesu inse vladic'a Rascianiloru sî Româniloru Sav'a se indetorédia a nu conturbá sî molestá intru nemica pre cestiunatii preuti rom. calvinisti, sî a nu-i constringe se solvéscă contributiuni séu imposite, tacse ordinarié au straordinarié, ajutórie pre sém'a tesaurariatului principescu, decime, none, ori se faca sierbitie plebeie sî civili domniloru pamentesci.

La diplom'a lui Georg. Rákoczi I. din 1643, publicata mai demulteriori sî in originalulu lat. sî in traductiune rom., e de obserbatu, cà in manuscriptulu nostru metropolitulu rom. depusu se numesce din gresiéla Elia Jotzetz in locu de Iorestu séu dupa altii Forestui despre carele P. Bod ne spune intr' o nota,²⁾ cà Iorestu ar fi ajunsu in scaunulu metropolitanu alu Transilvaniei in 1638 la recomandarea lui Mateiu Basarabu voda amiculu lui Rákoczi, sî ar fí foscu de origine boieriu; ci comitiendu incestu cu preutesele sî alte muieri mai tenere, fù datu de Rákoczi in judecat'a sinodului, decàtra acesta depusu, la mandatulu principelui, batutu cu vergi, sî alungatu din Alb'a-Juli'a sî din Ardélu, bunurile confiscandu-i-se. Printre lucrurile espatriatului arcieru s'aru fí çasitu

¹⁾ Publicata in Documente istorice despre starea polit. si ierat. a Romaniloru din Transilvani'a, Vien'a 1850. pag. 112. s. u. sî la alti scrietori de ai nostri sî straini.

²⁾ Dupa Georg. Haner Histor ms., ad. a. 1638.

nesce scrisori grecesci și rom. aduse de dinsulu din Munteni'a, cari spuneá despre nesce tesauri depusi și ascunsi în varie locuri, din cari unii, cautandu-i principele Rákoczi, și-i apropiá; scrisorile privitoare la monasteriele transalpine le retramise lui Mateiu voda, carele nu puțin folosu avu din ele. Mai face P. Bod la diplom'a din vorba și alte note detragătoare reputatiunei clerului rom. și preste totu a Romaniloru, p. e. că bibli'a abia alu dăsesutelea popa o posede, ci preții rom. au numai cărțile Noului Testamentu ori numai Tetraevangeliulu și suntu adeseori atâtu de ignoranți, încatu abia le știu ceti; că sant'a cuminecatura nu numai o dau și copiiloru de tîtia, ci o punu că ipoteka pentru bani pre la ómenii din poporu, și acesti-a asemenea o dau mai departe, câte una linguritia pentru doi cruceri; că Romanii, mai alesu preții, facu abusuri enormi în privinti'a matrioniului, pentru puțințelu castígu cununandu adeseori persóne oprite prin lege; că Unguriloru, maculati prin cutare pecatu și pentru acest'a pana la contritiune din sinulu bisericeii loru proprie deschisi, preții rom. le faceá sierbitie religióse, ce'a ce ar' fi datu ánsa de a se suscepe în diplom'a rákocziana punctulu alu patruspradiecele.

Dísele dóue diplome principele Apafi le confirma, intru tóte, adaugundu din parte-si áncá urmatóriele patru conditiuni, cari se le obserbe episcopulu, seniorii séu protopopii și cei-alalti pastori sufletesci ai basericeloru romane.

Antáiu: cá, pre unde va fi cu putintia, se se redice scóla între Romani, alesu în monastirea din Alb'a-Juli'a, în comitatele Uniadórei și Maramuresiului și pre teritoriulu Chiorului, în cari scóle cei mai teneri se invetie în prima a scrie și ceti în limb'a si cu literele romanesci, éra dupa aceea, unde se va poté cu inlesnire, se-si castige și una cultura mai copiósá și mai intinsa a limbei. Acést'a dispusetiune se face, precumu însémna istoriculu nostru, fiindu că Romanii neavendu scóle, fórte rari dintr'insii cunoscú cetitul, care-lu invetia au în monastiri de la calugherii rom. cari și ei mare parte-su neinvetiati și numai prin vestmentu și modulu vietuiri se desclinescu — de cei-alalti Romani; au de la pastorii séu parochii basericeloru, cari scientiele

romane sî-le au însușitu la Bucuresci in Romaní'a adaugundu la ele órecare cultura prin scólele reformatiloru ori ale jesutiloru.

(Va urmá.)

Dr. GREGORIU SILASI.

Predica la mórtea unui preotu.

Esemplu v'am datu vóue, cá precum am facutu eu, si voi asisderea se faceti. Ioanu XIII. 15.

Cându observu cu o privire pietósa inceputulu, creșterea si intarirea credintiei nóstre creștinesci descoperu mistere, afiu minuni cari nu se potu descrie si cuprinde cu mintea.

Cându 'mi revocu in memorie cá s'a nascutu unu pruncu micu in nisce iesle in satulu Vifeimului, cându cetescu in sant'a scriptura cá acelu pruncu devenindu barbatu adunà pre langa sine 12 Apostoli si in animile acestor'a semenà dênșulu invetiatura, legea s'a si le porunci, dîcîndu: Esemplu v'amu datu vóue, cá precumu am fâcutu eu, si voi asisderea se faceti. — Ioanu XIII. 15. — dîcu, cându cugetu la aceste tóte si cá pana unde a ajunsu invetiatur'a si principiile acelu pruncu micu, devenitu barbatu si numitu Isusu, nu potu din destulu a me uimí cugetându la atotupoternici'a lui Ddieu.

Invidi'a acea patima periculósa si inradecinata mai afundu in anim'a omului, dîcu, invidi'a 'lu restigni cu batjocura pre reformatoriulu celu mare, pre intemeiatoriulu creștinismului Isusu Christosu, — inse totusi invetiatur'a lui se lâtiá intre ómeni prin cei 12 Apostoli si 70 de invetiacei. Paganismulu inca secerà mai pre toti acei Apostoli si invetiacei, — inse totusi legei creștinesci nu se poté pune pedeci, cáci ss. Apostoli si invetiacei lasara posteritatii urmatoriloru in servitiu pre — preoti.

Cându privescu la acestu cadavru aci si cându cugetu cá in corpulu acestu rece a fostu unu sufletu — unu duchu — a cărui misiune erá de a lâti si sustieneá creștinismulu intre noi, nu potu se ascundu inaintea Dvóstra misiunea cea

grea si responsabila ce a avut'o sufletulu acestui cadavru si insusi cá preotu voiescu a o desfasurá si inaintea tr. asc. cá cunoscundu Dvóstra chemarea cea grea, cea spinósa, plina de respondiabilitati, se sciti si a dá onórea cuvenita unui atare barbatu basericescu ér' de alta parte noi preotii cunoscându misiunea cea grea ce avemu, se portamu cu demnitate acést'a misiune sánta.

Atinseiu mai susu ace'a cà misiunea unui preotu este fórte grea si plina de respondiabilitati si acumu voiescu a ve demonstrá ace'a.

Domnedieu Mântuitoriulu a poruncitu Apostoliloru sei dicúndu: „Esemplu v'amu datu voue, cá precumu am facutu eu si voi asisderea se faceti. Ioanu XIII. 15. Noi preotii, cari nu suntemu alta de câtu urmatori au Apostoliloru óre n'avemu totu acelea datorintie si legi de implinitu intocmai cá Apostolii? Noi preotii trebuie se urmám asemenea Apostoliloru „eseemplului“ din viéti'a lui Isusu Christosu intemeiatoriulu credintiei ce noi profesamu în lume.

Dar' voidu noi a urmá eseemplulu vietii lui Isusu Christosu trebuie totu-odata se si cunóscemu viéti'a acelu Domnediescu Isusu.

Multiamita têmpului si circumstárilor de astadi in care ne-am crescutu, fiecare preotu póte aveá cunosciintia câtu mai detaliata despre viéti'a, lupt'a lui Isusu Christosu cu ómenii, cu întunereculu, cu retacirea, cu pagânatatea.

Isusu Christosu întemeiatoriulu crestinismului si apoi Apostolii a trebuitu a se luptá în lupta neegala, — dânsii asia dicúndu un'a mâna de ómeni contr'a lumii omenimei întregi.

Cei nemidilociti urmatori dupa dânsii inca au avutu mai totu acei'a-si lupta, adeca latírea crestinismului in lume.

Noi suntemu astadi intr'o positiune mai usióra, nu avemu, acei'asi lupta grea, ci lupt'a nóstra constá intru ace'a cá ce'a ce amú primitu dela antecesorii nostrii, cu demnitate se scimu a conduce si tiéneá la nivelulu acel'a la care a ajunsu.

Turm'a cea data noue spre pastorire se o prefacemu in o adeverata turma de crestini evlaviosi si tematori de Ddiu.

Spiritulu tēmpului in care traimu inca ne ajutara intru implenirea acestei misiuni sante, scólele de astadi cultivéza si mintea si anim'a omului inse noi se cautamu, se ne damu osteneal'a cá cultur'a ace'a a mintei si animei se nu iee o directiune rea, o directiune contraria căci adesea omulu celu mai intieptu déca a luat u o directiune rea in cele a cre-dintiei e cu multu mai periculosu omenimei decātu si celu mai simplu si necultivatu omu.

Avemu esemplu destulu de evidentu pre imperatulu ro-manu Nero a carui crudime si fora-de-legi a influintiatu urítu asupr'a intregi s'ale imperatii si a supusiloru sei.

Prin ce putem fi demni de chiamarea nóstra, de dig-nitatea onorifica si sânta in care ne aflamu?

Prin ace'a că vomu fi esemplu de curatienie, iubitori de pace, evlaviosi, fora patimi, necondusi de interese personali, gur'a nóstra va predicá dreptatea si adeverulu.

Prin ace'a că vomu iubi pre inimicii nostrii cá insusi pre noi, căci dice Mântuitorulu: „Porunca noua dáu voue, se ve iubiti unulu pre altulu, precumu eu v'amu iubit u cá si voi se ve iubiti unulu pre altulu, intru aceste voru cu-nósce toti că sunteti invetiaceii mei, de aveti dragoste intre voi. Ioanu XIII. 34—35.

Prin ace'a că nu vomu face nedreptate unui'a din mai mici ai Domnului si pre cei retaciti, dintru intunerecu si nesciintia ai aduce cătra calea adeverului, căci: „Ómenii neci aprindu lumin'a si o punu sub obrocu cí in sfesnicu si luminéza tuturoru celoru ce suntu in casa,“ si érași: „Asiá se lumineze lumin'a vóstra ina-a-ntea ómeniloru, cá se véda lucrurile vóstre cele bune si se marésca pre tatalu vostru Celu din ceriuri.“ Ioanu XIII. 16, si XV. 8.

Preotule! Tu urmatoriu ai Apostoliloru! Tu conducato-riulu, pastoriulu turmei cuvētatóre, data Tie spre pasto-rire! Pazesce-te de curvie si nesatiu, căci intru ace'a constá tóta reutatea. Se-ti fie esemplu de paza cei din urma impe-rati ai Romei, cari prin desfrânarea loru au trasu cu sine caderea falnicului imperiu romanu. Se-ti fie esemplu regele Franciei Ludovicu alu XV-lea, carele prin portarea scanda-

lósã si plina de necuratie, muri — mórte scârnava încãtu nu se încumetã nimenea spre a-lu petrece neci pãn' la locasiulu de odichna din caus'a necuratiei cadavrului seu in carele prin portarea s'a urîta desmoralisã poporul si pregati nepotului seu regelui Ludovicu alu XVI-lea guilotina.

Ia de esemplu de pazire pre asest'a cá se nu fi tu caus'a pecatelor altor'a, cãci: „Tóta viti'a care nu aduce rodu, o scóte; si tóta care aduce rodu o curatiesce, cá se aduca mai multu rodu. Ioanu XII. 23.

Voindu a aveã modelu de virtute, constantie, perseverantie intru principiile si invetiaturile ce profesezi — privesce in istori'a lumii si vei aflã unu Licurgu, carele pentru cá se póta dá poporului seu legi bune si pentru cá dënsii se le tiëna se esilëza pre sine pentru totu-de-a-un'a din patri'a s'a; privesce si vei aflã unu Socrate carele au beutu fora téma pocalulu cu veninu tienendu strënsu la principiile s'ale; óre nu-ti este in totu momentulu inainte Isusu Christosu Celu ce a suferitu palme, batjocuri, ma si mórte pentru invetiaturile s'ale.

Astadi ínse dela noi nu se pretindu atâtea sacrificii grele cá esilarea si mórtea, cí se pretinde abnegatiune dela tóte poftelã lumesci, se esilamu dintre noi patimile, poftelã sensuale. Se ne sacrificamu o parte din tempulu nostru pentru a propagã între crestini adeverat'a credintia, cãci la din contra éta ce ne dîce Domnulu: „Cã ori cene se va rusiná de mine si de cuvintele mele in acestu neamu curvariu si peccatosu si fiulu omului se va rusiná de elu, cându va veni intru marirea Tatalui seu cu santii Angeri.“ Mar. VIII. 38.

Demnulu si betranulu Mariu, carele a fostu multi ani consulu in Rom'a, la finea vietii fiindu esilatu din Rom'a, multi din contempurarii sei l'au vediutu adesea retacindu pre lãnga ruinele Carthaginei contemplãndu-le cu tristëtia.

Óre ce va fí cugetatu dënsulu in acele momente — privindu la acele ruine?

Óre ce se cugëtú eu privindu la aceste ruine ce se afla in acestu sicriu, in acestu cadavru? — care a portatu in sine unu sufletu nobilu si curatu.

Privindu la acestu cadavru, cugetu cá ce este omulu in viëti'a acést'a decãtu unu óspe, privescu cá decã sufletulu parasesce acestu locasiu, remãne locasiulu pustiu se preface

în ruine. Privindu la acestea, trebuie se eschiemu cu Mariu : „O! ruina ce ai fostu si ce ai devenitu!

Sufletulu a parasitu acestu corpu rece, ér' noi adunati aici se-lu petrecemu la locul de odihna, se privimu puçintelu asupr'a trecutului si se ne revocâmu in memorie cine a fostu in acestu cadavru — a carui portretu este?

Indiecite perderi amu avutu cu reposarea acestui demnu preotu. Famili'a s'a a pierdutu pre iubitulu parinte séu tata, comuu'a pre bunulu loru conducatoriu si mangaitoriu sufletescu, sant'a baserica pre devotatulu ei servitoriu, preotímea din tractu pre iubitulu loru confrate si modelu de fapte bune; ér' natiunea pre fidelulu ei luptatoriu. Perulu seu argintiu si aprópe albu cá néu'a, precumu si fruntea s'a plina de semne de grigi si lupte aretà cá acestu demnu preotu a lucratu dieci de ani in vi'a Dlui. Cantându la acestu cadavru si cugetându la sufletulu seu cu bucurie potemu eschiamá, cá acestu dreptu parinte a fostu la culmea misiunei s'ale.

Dovedi destulu de eclatante ne suntu sânt'a Baserica a carui servitoriu a fostu in decursu de 4 diecimi de ani, sânt'a Baserica, carea se afla intr'o stare fórté inbucurátore, care este inzestrata cu tóte necesariile unei Baserici de primulu rang.

Dováda ne suntu acesti crestini adunati aici, cari consternati pân' la sufletu de durere, 'si esprima prin lacramile loru perderea cumplita ce i'au ajunsu.

Dováda ne este ace'a impregiurare cá acestu preotu au ocupatu mai in totu decursulu preotiei s'ale dignitatile cele mai onorifice preotiesci, a fostu totu-de-a-un'a ajutoriulu intru tóte, a fostu totu-de-a-un'a o persóna nedispensavera superioriloru sei basericesci.

Dováda ne este ace'a cá dênsulu si cá parinte de familie póte fí modelu altor'a, dându filoru sei o educatiune buna si frumósá, asigurându fiecarui'a esistiuti'a s'a prin invetiatura.

Dováda destulu de evidenta este, cá dênsulu pururea si cu caracteru constantu s'a luptatu sub stindardulu nationalu pentru inbunatatîrea sórtei poporului romanu.

Dováda ne este cá dênsulu a fostu plinu de vertute, plinu de moralu, nesupusu patimiloru omenesci si cá atare a corespunsu pre deplinu poruneci Domnului: „Esemplu v'amu datu voue, cá precumu amu facutu eu, si voi asisderea se faceti.“ Ioanu XIII. 15.

Bucura-te suflete demnu alu acestui parinte bunu, că intru adeveru ti-ai pregatitu locu de odichna si cu fruntea serina te vei infaciosiá la judecat'a viitoare, căci: „Buzele t'ale a pazitu sciintia si legea amu cercatu din gur'a t'a. Mat. II. 7.

Mai am inca o datorintia de implinitu facia de Tr. asc. cu acést'a ocaziune si adeca sufletulu acestui reposatu 'mi demânda că prin graiulu meu se-si iee remasu bunu dela ai sei; deci:

Mai antaiu 'mi intorcu privirea cătra iubit'a familia si in numele acestui reposatu voiescu a ve dá ultimulu meu sfatu. Onórea se ve fia calaus'a vóstra, vêrtutea fal'a vóstra si fapt'a buna indestularea animeloru vóstre. Pre mine nu me mai plângeti ci traiti in speranti'a că ne vomu vedeá cându-va cu ângerii Domnului in ceriuri.

Sânta si curata casa a Domnului! Patrudieci de ani amu lucratu si slugitu Tîe, — cum 'mi voiu fi indeplinitu chiamarea si datorinti'a mea, va scí Celu de susu si acumu mergu la Dênsulu se-mi dáu séma de faptele mele; dee inse bunulu Ddieu că se urmeze unu altu servitoriu in loculu meu, carele cu mai mare demnitate se se lupte pentru vadi'a si marirea T'a.

Rudeniiloru si amiciiloru! voi care a-ti fostu de multeoru mângaierea sufletului meu amaritu si impresuratu de gri-giele vietiei, tiêneti in memoria pre rudeni'a si amiculu vostru, carele astadi Ve parasesce, rogati-ve pentru mine, căci la judecatoriulu me ducu.

Ér' voi iubitoru confrati! cari asemenea mie a-ti luatu asupr'a-ve gréu'a sarcina de preoti, cunósceti cătu de dificila este implinirea acestoru datorintie, deci rogati-ve pentru mine, că bunulu Ddieu se nu me judece cu atât'a asprime, pentru neimplinirea datorintieloru mele.

Si Tu iubitulu meu poporu! Tu mângaierea mea fi totu-de-a-un'a bunu crestinu si adevratu romanu, că romanu se traiesci, că crestinu se mori, Baseric'a si scól'a 'ti iubesc cãci acestea 'ti suntu radimile sî sperantiele t'ale — rema-mâneti cu Domnedieu.

SINESIU BISTREANU
preotulu Jurjovei